

EBÜ'İ-AYNÂ

(أبو العيّن)

Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Kâsım
b. Hallâd b. Yâsir el-Hâşimî
(ö. 283/896)

Arap şairi.

191 (807) yılında Ahvaz'da doğdu. Aslen Yemâmelî bir aileden olup Benî Hanîfe kabilesine mensuptur. Dedesi Hallâd, Abbâsî Halifesi Mansûr'un âzatlı kölelerindedir. Ebü'l-Aynâ'nın Hâşimî nisbesi buradan kaynaklanmaktadır. Ebü'l-Aynâ lakabını ise kendisine hocası Ebû Zeyd el-Ensârî vermiştir. Rivayete göre hocasına "ayn" kelimesinin küçültme isminin nasıl yapılacağını sormuş, o da, "Uyeyn şeklinde olacak ey Ebü'l-Aynâ" cevabını vermiş ve şair o günden sonra bu lakapla anılmıştır. Tahsilini Basra'da yaptı; burada Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ, Asmaî, Ebû Zeyd el-Ensârî, Muhammed b. Ebûdullah el-Utbî gibi meşhur âlimlerden ders aldı ve Ebû Âsım en-Nebî'l'den rivayetlerde bulundu. Talebeleri arasında Ebû Abdullah el-Hakîmî, Ebû Bekir es-Sûlî, Ahmed b. Kâmil ve İbn Necîh gibi âlimler vardır. Ebü'l-Aynâ daha sonra Bağdat'a gidip oraya yerleşti. Bu yolculuğu sırasında Sâmerâ'da bir hastalığa yakalanarak gözlerini kaybetti.

Hazırcevap, fasih ve belîğ olmasının yanında çok zeki, **ahbâr***'ı iyi bilen, hoşsohbet bir kişi olan Ebü'l-Aynâ halifele- rin ve ileri gelen devlet büyüklerinin meclislerine katıldı, Abbâsî Halifesi Mutevekkil'e (847-861) nedimlik yaptı. Halife ile olan sohbet ve konuşmalarının bir kısmı daha sonra edebiyat ve tabakat kitaplarında yer almıştır. Hâfız olduğu için birçok soruya Kur'an âyetleriyle cevap verdiği, ayrıca sözünü hiç kimseden esirgemediği söylenir. Oğlundan nakledilen bir rivayete göre 10 Cemâziyelâhir 283 (25 Temmuz 896) tarihinde Basra'da vefat etmiştir.

Ebü'l-Aynâ'nın günümüze intikal eden az sayıdaki şiirleri başarılı kabul edilmektedir. Hicivlerinde ağır bir dil kullanmış olup Ebû Ali el-Basîr ve Ebû Hifân ile karşılıklı hicivleri vardır. Kaynaklarda 30 varaklık bir divanı olduğu zikredilmektedir. Ebü'l-Aynâ'nın ahbâr ve menkıbelerini İbn Ebû Tâhir *Ahbârü Ebi'l-'Aynâ* adıyla bir araya getirmiştir. Onun ilginç bir yönü de ahmak ve dalgınların söz ve davranışlarıyla ilgili söylentileri toplaması dolayısıyla muh-

temelen bu konuda ilk kitabın yazarı olmasıdır. Ayrıca Ahmed b. Hasîb hakkında da bir kitap kaleme almıştır. İbnü'l-Cevzî'nin, *Ahbârü'l-ḥamkâ ve'l-muḡaffelîn* adlı eserini yazarken bu kitabı örnek aldığı anlaşılmaktadır.

Ebü'l-Aynâ hadis ilmiyle de meşgul olmuştur; fakat bu konudaki bilgisinin dil bilimleri alanındaki kadar güçlü ve güvenilirden dolayı kabul edilmez. Çok az sayıda münevver hadis rivayet eden Ebü'l-Aynâ'nın rivayetlerinin çoğunu ahbâr, nevâdir ve çeşitli hikâyeler teşkil etmektedir.

Enver Alyân Ebû Süveylim, *Ebü'l-'Aynâ Muḥammed b. el-Kâsım b. Hallâd: dirâse ve tevşîḡ fî ḥayâtihî ve neşrihî ve şî'rihî ve nevâdirihî ve aḥbârihî ve merviyâtihî* adıyla bir çalışma yapmıştır (Amman 1990).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Mu'tez, *Ṭabaḳâtü's-şu'arâ* (nşr. Abdüssettâr Ahmed Ferrâc), Kahire 1375/1956, s. 414-415; Merzûbânî, *Mu'cemü's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Kahire 1354 — Beyrut 1402/1982, s. 448; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddüd), s. 138-139; Ebû İshak el-Husrî, *Zehrü'l-âdâb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1969, I, 278-286; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, III, 170-179; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, XII, 352-358; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba*, XVIII, 286-306; İbn Hallikân, *el-Vefeyât*, IV, 343-348; Zehebi, *el-İber* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Küveyt 1966, II, 29; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, IV, 12; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*, XIII, 308-309; Safe-dî, *el-Vâfi*, IV, 341-344; a.mlf., *Nektü'l-himyan* (nşr. Ahmed Zeki Bek), Kahire 1329/1911, s. 265-270; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, V, 344-346; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 248-249; a.mlf., "Ebü'l-Aynâ", *IA*, IV, 75; a.mlf., "Abu'l-'Aynâ", *El* (Ing.), I, 108; Sezgin, *QAS*, II, 519-520; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 338-340; Mahmûd en-Nevâdî, "Ebü'l-'Aynâ ed-Ḍarîr", *ME*, XXII (1950), s. 520-525, 622-627.

HÜSEYİN ELMALI

EBÜ'İ-AZÂİM

(bk. MUHAMMED MÂZÎ).

EBÜ'İ-BAHTERÎ, Âs b. Hişâm

(أبو البخترى العاص بن هشام)

Ebü'l-Bahterî el-Âs
b. Hişâm b. el-Hâris
(ö. 2/624)Mekkeliler'in
müslümanlar aleyhindeki
boykotunu kıran
Kureyşli müşriklerden.

Bazı kaynaklarda adı Hâşim olarak da geçen babası ile annesi Ervâ bint Hâris'in soyu Kusay'da Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir. Ebü'l-Bahterî Câhiliye dön-

minde Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden biriydi. Hz. Peygamber İslâmiyet'i açıktan tebliğ etmeye başladığı zaman onu bu davadan vazgeçirmesi için amcası Ebû Tâlib'e başvurur. Kureyşliler arasında o da vardı. Ancak onu önemli kılan hadise, Kureyş kabilesinin müslümanlara karşı ilân ettiği boykot sırasında ak-rabalık bağları sebebiyle tavrını müslümanlardan yana koymasındır. Ebü'l-Bahterî ile bazı Kureyşliler, kendilerine hiçbir yiyecek verilmeyen müslümanlara önce yiyecek götürdüler; sonra da müslümanlarla görüşmeyi ve onlara yardım ulaştırmayı yasaklayan boykot metnini Kâbe'nin duvarından indirerek Kureyş'in baskısını kırdılar.

Hz. Peygamber'in hicret etmesini engellemek için tedbirler almak üzere Kureyşliler'in Dârünnedve'de yaptığı toplantıya da katılan Ebü'l-Bahterî Bedir Savaşı'nda müşrik ordusunun erzak ihtiyacını karşıladı. Onun İslâmiyet aleyhindeki gayretlerine rağmen Hz. Peygamber boykot hadisesindeki iyiliğini dikkate alarak öldürülmemesini emretti. Savaş esnasında Ebü'l-Bahterî ile karşılaşan Mücezzir b. Ziyâd el-Belevî adlı sahâbî, Hz. Peygamber'in bu emrini ona hatırlatarak teslim olmasını istedi. Ebü'l-Bahterî, arkadaşı Cünâde b. Müleyha'ya da eman verilmesi halinde teslim olacağını söyledi; fakat Mücezzir onun bu isteğini kabul etmedi. Bunun üzerine Ebü'l-Bahterî, yaşama hırsı uğruna arkadaşının ölümüne terkettiği için Kureyşli kadınının kendisini ayıplayacaklarından endişe ederek savaşmaya devam etti ve öldürüldü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 264, 295, 354; İbn Sa'd, *et-Ṭabaḳât*, II, 18, 23; Zübeyrî, *Nesebü Kureyş*, s. 213-214; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 162; İbn Kuteybe, *el-Ma'sûrif* (Ukkâşe), s. 154; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), Beyrut 1960, II, 323, 336, 342, 370, 437, 450-451; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 117; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 42, 60-61, 71, 83, 89; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 85, 88, 96, 165, 175, 176, ayrıca bk. İndeks; Zirikî, *el-A'lam* (Fethullah), III, 247. İRFAN AYCAN

EBÜ'İ-BAHTERÎ, Saîd b. Fîrûz

(أبو البخترى سعيد بن فيروز)

Ebü'l-Bahterî Saîd b. Fîrûz et-Tâî
(ö. 82/701 [?])

Kûfeli fakih ve muhaddis tâbî.

Aslen Arap olmayıp Tay kabilesinin **mevâlî***sindendir. Kûfe'de yaşadığı için Kûfî nisbesiyle ve İbn Ebû İmrân diye de anılır. Ebû Berze el-Eslemî, İbn Ab-